

MARQ WIJNGAARDEN
MICHEL PESTMAN
FLIP SCHÜLLER
PROF. LIESBETH ZEGVELD
MARIEKE VAN EIK
PROF. GÖRAN SLUITER
PROF. BRITTA BÖHLER
PROF. TIES PRAKKEN
CORRIEN ULLERSMA
WIL EIKELBOOM
DR. CHANNA SAMKALDEN
TAMARA BURUMA
EDWARD VAN KEMPEN
BRECHTJE VOSSENBERG
TOMASZ KODRZYCKI
HESTER LEEPEL
DR. HANA VAN OIJEN

ADVISEUR
PROF. HANS ULRICH JESSURUN D'OLIVEIRA

Openbaar Ministerie
Landelijk Parket
Mevrouw mr. H. van Bruggen
Officier van justitie
Postbus 395
3000 AJ Rotterdam
Per falk

Tevens per fax: 088-699 01 36

Amsterdam, 4 april 2014
Onze ref. 20140254.MP

Direct tel.nr: 020-3446200
Direct faxnr: 020-3446201

Betreft: Iyamuremye – Aangifte genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven, gedwongen verdwijning en foltering Rwanda / Congo

Geachte mevrouw Van Bruggen,

Namens onze client Iyamuremye, Jean-Claude Iyamuremye, woonachtig in Voorburg, thans gedetineerd in P.I. Zoetermeer, domicilie kiezende aan de Keizersgracht 562 te Amsterdam, doen wij hierbij aangifte van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven, gedwongen verdwijning en foltering gepleegd in de periode tussen 1996 en 1997 door Paul Kagame, president van Rwanda, en hooggeplaatste Rwandese militaire en politieke leiders, op het grondgebied van Rwanda en de Democratische Republiek Congo (DRC).

In het bijzonder is deze aangifte gericht op de gedwongen verdwijning van de vader en broer van Iyamuremye in 1996 en 1997 in Rwanda en de aanval op Hutu-vluchtelingenkampen in de DRC door de Rwandese strijdkrachten onder leiding van Kagame, in de periode september 1996 – mei 1997. Wat betreft de feiten gepleegd in de DRC richt de aangifte zich primair op de aanval op Port Onatra (*Office National des Transports*) in Mbandaka, waarvan Iyamuremye slachtoffer is geworden.

De feiten zoals hieronder nader omschreven zijn strafbaar gesteld in de Wet Internationale Misdrijven –in geval van feiten gepleegd na 1 oktober 2003 en in geval van voortdurende delicten met effecten na 1 oktober 2003- in de Wet Oorlogsstrafrecht en in de Uitvoeringswet Folterverdrag voor feiten die gepleegd zijn vóór 1 oktober 2003.

Achtergrond

Deze aangifte ziet op de gebeurtenissen die zich hebben afgespeeld na de genocide in Rwanda in april 1994. In juli 1994 nam de Rwandan Patriotic Front (RPF) de macht over in Kigali, nadat de Rwandan Patriotic Army (RPA), de militaire tak van de RPF, onder leiding van Generaal Paul Kagame Rwanda was binnengevallen. De nieuwe regering voerde ingrijpende veranderingen door op het gebied van politiek en wetgeving. Alle maatregelen waren gericht op het consolideren van de macht van de RPF.¹

Kagame vervulde tussen 1994 en 2000 de rol van vice-president en minister van defensie. Het vice-presidentschap was een nieuwe creatie van de RPF en ondanks de vage functieomschrijving was het duidelijk dat Kagame de feitelijke leiding had over zowel de regering als het leger.² Kagame gebruikte zijn macht om Hutu's systematisch te vervolgen; de eerste berichten over de slachtingen onder de Hutu's in Rwanda dateren van eind 1994.³ De vervolging van Hutu's was onderdeel van een nauwkeurig gepland beleid van de RPF, waarbij Hutu's ongeacht hun rol bij de genocide werden vervolgd. Ook de rechtspleging in Rwanda wordt gebruikt om zoveel mogelijk Hutu's te veroordelen; zowel het gacaca-proces⁴ als de reguliere rechtspraak⁵ is politiek gekleurd. De RPF heeft sinds 1994 Hutu's in zowel Rwanda als de DRC vervolgd, ontvoerd, veroordeeld in politiek gemotiveerde processen, en vermoord. De RPF militariseerde de Rwandese samenleving,⁶ waarbij het regime systematisch (potentiële) politieke tegenstanders liet verdwijnen.⁷ Voor een uitgebreide weergave van de misdaden van de RPF/RPA verwijzen wij naar de rapporten van de Verenigde Naties,⁸ Amnesty International,⁹ Human Rights Watch¹⁰ en het boek van Rwanda deskundige Philip Reyntjens.¹¹

¹ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 2.

² F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 2.

³ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 4.

⁴ B. Ingelaere, "The Rise of 'Meta-conflicts' during Rwanda's Gacaca Process", in S. Marryse, F. Reyntjens, S. Vandeginste (Eds.), *L'Afrique des grands lacs. Annuaire 2010-2011*, Paris, L'Harmattan, 2011, pp. 303-318.

⁵ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 73.

⁶ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 21.

⁷ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 24, 57. Reyntjens baseert zich onder meer op een onderzoek in *Front Line Rwanda, Disappearances, Arrests, Threats, Intimidations of Human Rights Defenders, 2001-2004*, Dublin, 2005.

⁸ United Nations, Security Council, Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo, S/1998/581, 29 June 1998; United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Democratic Republic of the Congo, 1993-2003. Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and Interna-

Feiten

Gedwongen verdwijningen broer en vader Iyamuremye

Zowel de vader als de broer van Iyamuremye, Francois Biziyaremye en Gerard Karangwanwa, zijn slachtoffer geworden van de golf van verdwijningen in de periode na de genocide. In het Nederlandse vreemdelingendossier van Iyamuremye is een aantal verklaringen van Iyamuremye met betrekking tot deze gebeurtenissen te vinden.¹²

Bovendien voegen wij bij deze aangifte een verslag van de verdwijningen dat is opgesteld door een ooggetuige, die om veiligheidsredenen (vooralsnog) verkiest anoniem te blijven.¹³ Het hiernavolgende is gebaseerd op wat Iyamuremye zelf over de verdwijningen heeft verklaard en de verklaringen die de ooggetuige hierover op papier heeft gezet.

Francois Biziyaremye is verdwenen op 12 november 1996, nadat hij door de twee RPF-soldaten thuis was aangehouden en meegenomen. Dit gebeurde kort nadat hij was vrijgelaten en twee weken lang was ondervraagd en mishandeld, eerst op het politiebureau en later in de gevangenis Majyambere. Tijdens zijn gevangenschap heeft de RPF geprobeerd hem over te halen te getuigen tegen het oude regime, waarbij hij ook is mishandeld. Na deze twee weken is Biziyaremye kort thuis geweest, om op 12 november 1996 definitief te verdwijnen. Vanzelfsprekend heeft de familie alles in werking gezet om te achterhalen wat er met Biziyaremye is gebeurd. Zij hebben echter nooit meer iets van hem vernomen.

Gerard Karangwanwa is in februari 1997 verdwenen, kort nadat hij was teruggekeerd uit Congo en de Rwandese autoriteiten een brief had gestuurd over de verdwijning van zijn vader. Een kopie van deze brief, waarin Karangwanwa ook zijn zorgen uitsprak over zijn veiligheid, is bij deze aangifte gevoegd.¹⁴ Twee RPF-soldaten hielden hem thuis aan en zeiden dat ze hem voor een korte periode voor ondervraging mee zouden nemen naar een politiebureau in Muhima. Karangwanwa's vrouw heeft later geprobeerd te achterhalen waar haar echtgenoot naartoe was gebacht en navraag gedaan bij alle politiebureaus en kazernes in de buurt en ook bij lokale leiders. Karangwanwa is echter nooit

tional Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003, Geneva, August 2010.

⁹ Amnesty International, Rwanda: Ending the Silence, London, 25 September 1997; Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Deadly Alliances in Congolese Forests, 3 December 1997.

¹⁰ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997.

¹¹ F. Reyntjens, Political Governance in Post-Genocide Rwanda.

¹² Verslag van het gehoor, gehouden op 23 augustus 2011 te IND-locatie Hoofddorp, naar aanleiding van het voornemen van 4 mei 2011 om de verblijfsvergunning voor bepaalde tijd en voor onbepaalde tijd in te trekken. Kenmerk IND: 0211-19-6002, p. 5; **Bijlage 5**. Memorandum au UNHCR Geneve, Bureau de Protection, 5 maart 2012, p. 2; **Bijlage 3**.

¹³ Verdwijning Broer & Vader Jean Claude Iyamuremye, onofficiële vertaling van verslag, geschreven in 2009, 25 november 2013; **Bijlage 6**.

¹⁴ Brief van broer van Jean Claude Iyamuremye aan verschillende overheidsinstanties in Rwanda, 29 januari 1997; **Bijlage 7**.

meer teruggevonden; ieder spoor ontbreekt sinds zijn aanhouding in februari 1997.

Gezien het feit dat Iyamuremye nooit een officiële verklaring van het overlijden van zijn broer en vader heeft ontvangen, gaan wij op dit moment uit van gedwongen verdwijningen.

Port Onatra in Mbandaka

De RPA heeft tussen september 1996 en mei 1997 op grote schaal misdrijven gepleegd in de DRC, waarbij Hutu-vluchtelingen het voornaamste doelwit waren.¹⁵ Uit rapporten en ooggetuigenverklaringen blijkt dat complete eenheden van de RPA tijdens de *First Congo War* systematisch vluchtelingenkampen in de DRC aanvielen waarbij basisbeginselen van humanitair recht stelselmatig werden geschonden.¹⁶

President Kagame heeft daarbij erkend dat de Rwandese regering verantwoordelijk was voor het plannen en leiden van de militaire campagne die de Hutu-vluchtelingenkampen in de DRC grotendeels heeft vernietigd.¹⁷ Ooggetuigen verklaren dat de meeste aanvallen eindigden in een slachting van vluchtelingen en onbewapende burgers.¹⁸

De internationale misdrijven van de RPA in de DRC zijn vastgelegd in verschillende openbare bronnen. Zo concludeert de VN dat van de 617 gedocumenteerde incidenten het merendeel in de categorie oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid valt. Daarbij sluit het rapport de mogelijkheid dat de RPA zich schuldig heeft gemaakt aan genocide niet uit.¹⁹

Van september 1996 tot mei 1997 achtervolgde de RPA Rwandese vluchtelingen naar het westen van de DRC, waarbij massale bloedbaden plaatsvonden tussen Shabuna en Kingulube, bij Shanji, Walikale, Tingi-Tingi, Kasese, Biaro, en uiteindelijk bij Boende en Mbandaka.²⁰ Het precieze aantal Rwandese

¹⁵ Human Rights Watch, *Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo*, New York, October 1997, p. 21.

¹⁶ United Nations Security Council - Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo. P. 2; Human Rights Watch, *Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo*, New York, October 1997, p. 1.

¹⁷ In een interview met de *Washington Post* zegt Kagame over de oorlog in de DRC: "*The impetus for the war, was the Hutu refugee camps. (...) The first goal was to dismantle the camps. (...)*"¹⁷ Bij de aanvallen maakte de RPA geen onderscheid tussen *génocidaires*, Interahamwe, voormalige FAR (*Forces Armées Rwandaises*) militairen en Hutu vluchtelingen.

¹⁸ UN General Assembly, Report of the joint mission charged with investigating allegations of massacres and other human rights violations occurring in eastern Zaire (now Democratic Republic of the Congo) since September 1996, 2 July 1997, A/52/942, para. 42.

¹⁹ United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, *Democratic Republic of the Congo, 1993-2003. Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003*, Geneva, August 2010, para. 31.

²⁰ F. Reyntjens, *Political Governance in Post-Genocide Rwanda*, p. 111.

vluchtelingen dat is omgebracht in de DRC is onduidelijk. De schattingen lopen uiteen van enkele tientallen duizenden tot 233.000.²¹

Iyamuremye is een van de slachtoffers van de aanvallen op Wendji en Port Onatra, de haven van Mbandaka. Hij heeft deze aanvallen van de RPA ternauwernood overleefd.²²

Op de ochtend van 13 mei 1997 bevond Iyamuremye zich in Wendji Secri, een dorp op ongeveer twintig kilometer van Mbandaka. Tussen half negen en half tien 's ochtends viel de RPA met raketten en grondsoldaten Wendji Secri aan. Samen met honderden Rwandese vluchtelingen vluchtte Iyamuremye voor de rondvliegende raketten en kogels naar Mbandaka, de hoofdstad van de provincie Equateur. Op de weg naar Mbandaka werden de vluchtelingen achtervolgd en beschoten vanuit pickup-trucks door de RPA.

Tussen tien en elf uur 's ochtends kwam Iyamuremye, voortgejaagd door het leger, aan in Mbandaka. Hier gaf hij een handelaar zijn laatste geld in ruil voor een witte hoofdband, waarmee de lokale bevolking zich van de Rwandese vluchtelingen onderscheidde. Iyamuremye voegde zich vervolgens bij de andere vluchtelingen in Port Onatra, een groot complex met verschillende gebouwen bij de haven van Mbandaka. Honderden vluchtelingen hadden zich hier al verzameld in de hoop met een boot te kunnen vluchten.

Het leger bereikte Mbandaka rond elf uur 's ochtends en omsingelde Port Onatra. Het leger bestond hoofdzakelijk uit RPA-elementen; de militairen spraken Kinyarwanda en sommige vluchtelingen herkenden de soldaten uit Rwanda. Iyamuremye heeft gehoord hoe een van de legercommandanten van de RPA werd aangesproken met 'commandant David' of 'Dany'. Bij Port Onatra opende de RPA het vuur op de vluchtelingen, waarbij velen omkwamen.

Iyamuremye heeft aan de slachting in Port Onatra kunnen ontkomen met de hulp van Bertin Mboyo Iloma, inspecteur bij Port Onatra, die Iyamuremye door het kordon van soldaten wist te smokkelen en liet onderduiken in het kantoor van de haven. Vanuit deze schuilplaats heeft Iyamuremye gezien hoe de RPA vluchtelingen vermoordde op het terrein van Port Onatra. Uiteindelijk heeft Iyamuremye zich drie dagen in het kantoor schuil gehouden, zonder eten of drinken, totdat Iloma hem kwam halen. Vervolgens is Iyamuremye nog twee weken verbleven bij de familie van Iloma.

²¹ UN General Assembly, Report of the joint mission charged with investigating allegations of massacres and other human rights violations occurring in eastern Zaire (now Democratic Republic of the Congo) since September 1996, 2 July 1997, A/52/942, para. 43. Het VN Rapport komt uit op 140,000 doden. Andere bronnen komen uit op een hoger aantal slachtoffers: Emizet berekent bijvoorbeeld een doden aantal van 233,000, zie: K. Emizet, "The Massacre of Refugees in Congo: A Case of UN Peacekeeping Failure and International Law," *Journal of Modern African Studies*, 38:2 (2000), pp. 173-179.

²² In het vreemdelingendossier zijn een aantal verklaringen van cliënt met betrekking tot de gebeurtenissen bij Port Onatra opgenomen. Zie: Memorandum au UNHCR Geneve, Bureau de Protection, 5 maart 2012; **Bijlage 3**; Een korte biografie van Jean Claude Iyamuremye, **Bijlage 4**; Massaslachting Port Onatra, Verslag van gesprek met Jean Claude in PI op 1 november 2013, **Bijlagen 1 en 2**.

De verklaringen van Iyamuremye worden op cruciale punten ondersteund door verschillende rapporten van internationale organisaties.^{23 24 25 26 27}

Het totale aantal slachtoffers bij Port Onatra loopt mogelijk op tot 1,300.²⁸ Het precieze aantal doden bij Mbandaka en Port Onatra is onduidelijk, aangezien het leger de meeste slachtoffers in de Congo rivier heeft gegooid.²⁹ Daarbij is een onbekend aantal vluchtelingen verdronken toen zij in een poging de RPA te ontkomen in de rivier sprongen.³⁰ Zogenaamde 'clean ups' van massagraven maken het verder moeilijk om het exacte aantal doden vast te stellen. Zo concludeerde een VN-onderzoeksteam in het voorjaar van 1998 op basis van fo-

²³ De RPA begon haar aanval op Mbandaka en Port Onatra vanuit Wendji, zie: United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Democratic Republic of the Congo, 1993-2003. Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003, Geneva, augustus 2010, para. 116.

²⁴ Het leger bestond hoofdzakelijk uit RPA elementen, zie: Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Deadly Alliances in Congolese Forests, 3 december 1997, p. 12; Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, oktober 1997, p. 21. United Nations Security Council, Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo, 29 juni 1998, S/1998/581, p. 7, 52.

²⁵ De RPA heeft honderden vluchtelingen doodgeschoten bij Port Onatra, zie: Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Deadly Alliances in Congolese Forests, 3 december 1997, p. 11; UN General Assembly, Report of the joint mission charged with investigating allegations of massacres and other human rights violations occurring in eastern Zaire (now Democratic Republic of the Congo) since September 1996, 2 juli 1997, A/52/942, para. 47; Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Deadly Alliances in Congolese Forests, 3 december 1997, p. 11.

²⁶ De bevolking in Mbandaka droeg witte hoofdbanden om zich te onderscheiden van de vluchtelingen, zie: United Nations Security Council, Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo, 29 juni 1998, S/1998/581, p. 42; Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Deadly Alliances in Congolese Forests, 3 december 1997, p. 12.

²⁷ 'Commandant David' was een van de legerofficieren bij de aanval op Mbandaka en Port Onatra, zie: Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, oktober 1997, p. 42.

²⁸ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, oktober 1997, p. 42.

²⁹ United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Democratic Republic of the Congo, 1993-2003. Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003, Geneva, augustus 2010, para. 265.

³⁰ UN General Assembly, Report of the joint mission charged with investigating allegations of massacres and other human rights violations occurring in eastern Zaire (now Democratic Republic of the Congo) since September 1996, 2 July 1997, A/52/942, para. 47. Zie ook: United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Democratic Republic of Congo, 1993-2003. Report of the Mapping Exercise Documenting the Most Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law Committed within the Territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003, Geneva, augustus 2010, para. 265; United Nations Security Council, Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo, 29 juni 1998, S/1998/581, p. 2.

rensisch bewijsmateriaal dat lichamen recentelijk waren verwijderd uit een massagraf bij Mbandaka.³¹

Verdachten

Paul Kagame

Deze aangifte is in eerste instantie gericht tegen Paul Kagame, de huidige president van Rwanda. Verschillende bronnen bevestigen dat Kagame het leger bewust Hutu's in de DRC liet afslachten. Zo hebben voormalige RPA militairen bij de *Office of the Prosecutor* van de ICTR verklaard dat Kagame het bevel gaf om burgers te vermoorden na de machtsovername van de RPA in juli 1994.³² Kagame is al bijna twintig jaar de onbetwiste leider van de RPA. Hij was generaal van de RPA tijdens de inval in Rwanda in 1994. Nadat de RPA de macht overnam werd Kagame benoemd tot vice-president en minister van defensie, waarbij hij steeds de absolute macht over het leger uitoefende.³³ Sinds 2000 is Kagame president van Rwanda, waarnaast hij op basis van de Rwandese Grondwet van 1991 en 2003 tevens 'commander-in-chief' is van het nationale leger.³⁴ Kagame is daarmee verantwoordelijk voor de misdrijven van het Rwandese leger.

James Kabarebe

James Kabarebe is sinds april 2010 minister van defensie van Rwanda. Tussen 1994 en 1997 was hij verantwoordelijk voor de militaire operaties en training van de RPA als 'Chief of Plans'. Tevens was hij de 'Operations Commander' tijdens de militaire campagne van 1996-1997 in de DRC.³⁵ Kabarebe - ook wel 'Commander James' genoemd - wordt door een ambtenaar van de Amerikaanse ambassade in Kinshasa beschreven als de machtigste legeraanvoerder en invloedrijkste strateeg tijdens de *First Congo War*.³⁶ Ook Kagame heeft erkend dat Kabarebe een van de belangrijkste legeraanvoerders was in de DRC tijdens de oorlog, en dat hij verantwoordelijk was voor het herorganiseren van

³¹ United Nations Security Council, Report of the Investigative Team Charged with Investigating Serious Violations of Human Rights and International Humanitarian Law in the Democratic Republic of Congo, 29 juni 1998, S/1998/581, p. 24.

³² F. Reyntjens, Political Governance in Post-Genocide Rwanda, p. 99; Witness interview, 29 maart 2002, ICTR ref R0000148; witness interview, 9 februari 2002, ICTR ref R0000233.

³³ C. Waugh, Paul Kagame and Rwanda: Power, Genocide and the Rwandan Patriotic Front.

³⁴ Rwanda Constitution of 1991, Article 45 [Commander-In-Chief]:

The President of the Republic shall be the Supreme Chief of the Armed Forces.

The Constitution of the Republic of Rwanda 2003, Article 110:

The President of the Republic is the Commander-in-Chief of the Rwanda Defence Forces.

He or she declares war in accordance with the provisions of Article 136 of this Constitution.

He or she signs accords for armistice and peace agreements.

He or she declares a state of siege and a state of emergency in accordance with the provisions of the Constitution and the law.

³⁵ Zie de website van het ministerie van defensie van Rwanda, <http://www.mod.gov.rw/?-The-Minister->: "From 1994 to 1997, he was the Commander of Republican Guard Brigade; Chief of Plans, Operations and Training of the RPA; the forward Operations Commander during the 1996/97 campaign in the former Zaire (Now the Democratic Republic of Congo)."

³⁶ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 41.

het Congolese leger.³⁷ Er zijn sterke aanwijzingen dat Kabarebe ook was betrokken bij de slachting van Hutu-vluchtelingen in Mbandaka.³⁸

Jackson Nkurunziza (alias Jack Nziza, bijnaam: "The Exterminator")

Jackson Nkurunziza was de directeur van de Rwanda Directorate of Military Intelligence.³⁹ Nkurunziza wordt medeverantwoordelijk gehouden voor verschillende bloedbaden in de DRC, onder andere in Maniema, South-Kivu en Haut-Congo. Congolese humanitaire hulpverleners gaven Nkurunziza de bijnaam "the exterminator" vanwege zijn aandeel in de slachtingen van Hutu's in Congo.⁴⁰ Zo vertelde hij hulpverleners in Shabunda dat zijn missie het elimineren van ex-FAR en Interahamwe-soldaten was, wat in de praktijk neerkwam op het uitroeien van alle Hutu-vluchtelingen in de DRC.⁴¹

Overige verdachten

De ADFL en RPA hielden tijdens de *First Congo War* de identiteit van de legeraanvoerders zoveel mogelijk geheim. Zo droegen veel officieren geen uniform en gebruikten ze slechts hun voornaam in het openbaar om herkenning te voorkomen, waardoor het ingewikkeld is om individuele legeraanvoerders met naam en toenaam te identificeren.⁴² Uit het rapport van Human Rights Watch van oktober 1997 blijkt dat de volgende militairen in ieder geval aanwezig waren bij het bloedbad bij Port Onatra.

Godfrey Kabanda

Godfrey Kabanda leidde de AFDL/RPA tijdens de aanval op de Hutu-vluchtelingen in Mbandaka op 13 mei 1997.⁴³ Kabanda heeft ook tijdelijk de militaire leiding gehad over de provincie Equateur.⁴⁴

³⁷ John Pomfret, "Rwandans Led Revolt in Congo," Washington Post, 9 juli 1997. Voor meer informatie over de rol van Kabarebe in de DRC, zie e.g. het interview met Kabarebe in Observatoire de l'Afrique Centrale: "Kigali, Rwanda. Plus jamais le Congo", Vol. 6, No. 10, 3-9 maart 2003. Zie ook de televisie interviews met de Ugandese en Rwandese presidenten en General James Kabarebe, waarin zij hun rol tijdens de First Congo War beschrijven, in "L'Afrique en morceaux", een documentaire gemaakt door Jihan El Tahri, Peter Chappell and Herve Chabaliere, Canal Horizon, 2000.

³⁸ Hiervoor vaardigde de Spaanse rechter Fernando Andreu in 2008 al een arrestatiebevel uit. Het arrestatiebevel was gericht tegen James Kabarebe en 39 andere RPA officieren voor hun rol tijdens de: "mass killings of Rwandan refugees and the Congolese civilian population, particularly during the attacks against refugee camps situated in the territory of Zaire and specifically the camps of Kibumba, Mubunga, Lac Vert, and later Tingi-Tingi, Kindu and Mbandaka." Juzgado Nacional de Instrucción n. 4, Audiencia Nacional, Madrid, 6 februari 2008, p. 58. Zie ook: "Spanish Judge Indicts 40 Rwandan Military Officers for Genocide", CNN, 6 februari 2008.

³⁹ S. van Leeuwen & R. Koops, "Cutting Dutch Aid Clear Signal to Rwanda," Radio Netherlands Worldwide, 9 November 2010, <http://www.rnw.nl/english/article/cutting-dutch-aid-clear-signal-rwanda-0>.

⁴⁰ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 45.

⁴¹ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 45.

⁴² Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 40-41; F. Reyntjens, Political Governance in Post-Genocide Rwanda, p. 115.

⁴³ Olivier Lanotte, Chronology of the Democratic Republic of Congo/Zaire (1960-1997), Online Encyclopedia of Mass Violence, 6 april 2010,

Commander 'David'

Commander David komt oorspronkelijk uit Rwanda maar groeide grotendeels op in Uganda. Er zijn aanwijzingen dat David aanwezig was bij de massaslachting in Mbandaka op 13 mei 1997. Na vertrek van commandant Wilson en commandant Godfrey zou commander David tevens verantwoordelijk zijn geweest voor de provincie Equateur.⁴⁵ Iyamuremye noemt 'commander David' als een van de legeraanvoerders bij het bloedbad bij Port Onatra en Mbandaka.

Lt. Colonel/Col. Cyiago (Kiago)

Volgens onafhankelijke bronnen was Colonel Cyiago medeverantwoordelijk voor de bloedbaden tussen Kisangani en Mbandaka. Cyiago spreekt Kinyarwanda en Kiswahili en werd vaak ingezet als tolk.⁴⁶

Commander/Lt. Colonel 'Wilson'

Uit verschillende bronnen blijkt dat Wilson mogelijk verantwoordelijk was voor een speciale eenheid van de RPA, bestaande uit ervaren Rwandese militairen. Deze eenheid was betrokken was bij grote militaire operaties in de DRC (zoals de bloedbaden bij Biaro, Kasese I en Kasese II). Ook Wilson was volgens genoemde bronnen een van de officieren bij de slachting van Mbandaka. Wilson had de bijnaam "Khadafi".⁴⁷

Colonel 'Richard'

AFDL militairen verklaren dat Colonel Richard een van de legeraanvoerders was tijdens de ADFL/RPA operatie in Mbandaka. Hij zou medeverantwoordelijk zijn voor de slachting bij Mbandaka en Port Onatra op 13 mei 1997.⁴⁸

Getuigen en deskundigen

De familie van Bertin Mboyo Iloma

Bertin Mboyo Iloma was inspecteur van Port Onatra en heeft Iyamuremye een schuilplaats geboden gedurende de slachting in Port Onatra. Iloma is inmiddels overleden, maar zijn familie kan verklaren over het bloedbad bij Port Onatra en de aanwezigheid van Iyamuremye bij de familie thuis.

<http://www.massviolence.org/Chronology-of-the-Democratic-Republic-of-Congo-Zaire-1960-1997>, ISSN 1961-9898.

⁴⁴ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 44.

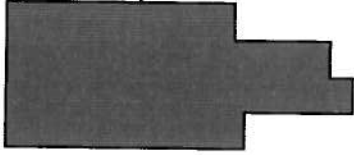
⁴⁵ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 42.

⁴⁶ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 44.

⁴⁷ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 44.

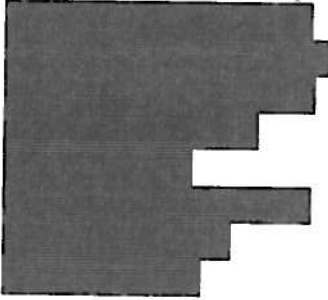
⁴⁸ Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo: What Kabila Is Hiding, Civilian Killings and Impunity in Congo, New York, October 1997, p. 45.

Getuigen van de gedwongen verdwijningen van de vader en broer van Iyamuremye

Getuigen van de slachting bij Wendji & Port Onatra

De volgende getuigen waren aanwezig bij het bloedbad bij Wendji. Zij wonen op dit moment in Europa en kunnen als getuigen worden gehoord.

Iyamuremye beschikt over de gegevens noodzakelijk om met bovengenoemde getuigen in contact te treden. Wij verzoeken u iedere informatie over getuigen vertrouwelijk te behandelen en niet aan de Rwandese autoriteiten te verstrekken, zonder voorafgaand overleg met ons over de te nemen veiligheidsmaatregelen. Eén van de getuigen is onlangs in Kigali aangevallen, door onbekende personen; deze aanval wordt door die getuige in verband gebracht met de feiten beschreven in de onderhavige aangifte.

Juridische kwalificatie feiten

De hierboven omschreven feiten moeten worden gekwalificeerd als genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven, gedwongen verdwijning en foltering. Voor deze feiten zijn strafrechtelijk aansprakelijk, in hieronder nader te bespreken aansprakelijkheidsvormen, de President van Rwanda, Paul Kagame, alsmede bij de voorbereiding en uitvoering van deze feiten betrokken (hoge) Rwandese politici en militairen. In dit verband verdient (opnieuw) vermelding dat Kagame niet alleen Rwanda's politieke leider is, maar als commander-in-chief van de strijdkrachten ook de hoogste militaire leider.

Gedwongen verdwijning vader en broer

De situatie omtrent de broer en vader van Iyamuremye beantwoordt volledig aan het misdrijf gedwongen verdwijningen. Gedwongen verdwijning is als zelfstandig misdrijf strafbaar gesteld in art. 8a van de WIM en als misdrijf tegen de menselijkheid in art. 4 lid 2 sub d van de WIM.

Op basis van de in de WIM vervatte definitie gaat het bij gedwongen verdwijningen om twee soorten gedragingen: (1) vrijheidsontneming, en (2) het ont-

houden van informatie daarover, vanwege een overheid of een politieke organisatie.

Meer gespecificeerd, bevat het misdrijf de volgende elementen:

- (1) vrijheidsontneming van een persoon of van (een groep van) personen;
- (2) weigering om de vrijheidsontneming te erkennen of om informatie te verstrekken over het lot of de verblijfplaats van de verdwenen personen of een verhulling van dat lot of die verblijfplaats;
- (3) bij die vrijheidsontneming en die weigering of verhulling betrokkenheid van een persoon of van (een groep van) personen die een staat of een politieke organisatie vertegenwoordigen of optreden met machtiging, steun of bewilliging van die staat of organisatie en
- (4) waardoor deze persoon buiten de bescherming van de wet wordt geplaatst.

In het geval van gedwongen verdwijning als misdrijf tegen de menselijkheid komen daar nog de volgende (contextuele) elementen bij:

- (5) indien de gedwongen verdwijning is gepleegd als onderdeel van een wijdverbreide of stelselmatige aanval gericht tegen een burgerbevolking,
- (6) met kennis van de aanval.

Vader en broer van Iyamuremye zijn van hun vrijheid beroofd door Rwandese autoriteiten, die vervolgens nooit enige informatie hebben verstrekt over het lot van deze twee mensen. Hiermee is voldaan aan de voorwaarden van het zelfstandige misdrijf gedwongen verdwijning.

Iyamuremye stelt zich voorts op het standpunt dat er na 1994 in Rwanda en in omliggende landen sprake is geweest van een wijdverbreide en systematisch aanval op de burgerbevolking, in het bijzonder de Hutu's. Deze aanval bestond, zoals al eerder is beschreven, uit het systematisch schenden van de mensenrechten van de Hutu-bevolking, inclusief het uitmoorden van Hutu's in vluchtelingenkampen in de DRC. De gedwongen verdwijningen van de vader en broer van Iyamuremye vallen binnen het kader van die aanval.

Iyamuremye heeft eerder verklaard dat zijn vader en broer vermoord zijn. Dit is niet onverenigbaar met de kwalificatie gedwongen verdwijning. Immers, met recht en rede is Iyamuremye er van uit gegaan dat zijn vader en broer, gelet op alle omstandigheden, uiteindelijk door de Rwandese autoriteiten zijn vermoord. Het feit is echter nog steeds dat de lichamen van zijn familieleden nooit zijn gevonden en dat de Rwandese autoriteiten geen informatie hebben verschaft over wat er met deze twee slachtoffers is gebeurd. Hiermee is voldaan aan de delictsomschrijving gedwongen verdwijning, waarbij het Iyamuremye vrij staat om de logische conclusie te trekken dat zijn vader en broer zijn vermoord.

Misdrijven tegen Hutu's in Port Onatra

De moordpartijen gericht tegen de Hutu's in de DRC, en dus ook de aanval op Port Onatra, vallen als volgt te kwalificeren.

Genocide

Art. 3 WIM stelt strafbaar het misdrijf genocide. Vóór inwerkingtreding van de WIM was dit misdrijf strafbaar gesteld in de Uitvoeringswet Genocideverdrag.

In het VN-rapport van 2010 is al geopperd dat men het op grote schaal uitmoorden van Hutu's in de DRC kan kwalificeren als genocide. In de optiek van Iyamuremye is aan de delictsomschrijving van het misdrijf genocide voldaan. Door het Rwandese leger zijn op grote schaal in de DRC leden van de etnische groep Hutu's gedood, met als kennelijk doel deze groep gedeeltelijk te vernietigen. Dat dit het doel is geweest van deze operaties blijkt uit de aard en omvang daarvan en de grote aantallen slachtoffers, zoals gedocumenteerd in diverse internationale rapporten.

Als het gaat om opzet gericht op een gedeeltelijke vernietiging van de groep dan kan dat genocide opleveren als het gedeelte van de groep waarop de vernietiging gericht is van voldoende belang is om een impact op de groep als geheel te hebben.⁴⁹ In de Krstic-zaak bij het ICTY is al vast gesteld dat vernietiging van een relatief klein percentage van de Bosnische moslim-groep in voormalig-Joegoslavië (Srebrenica) toch als genocide moet worden aangemerkt. De vernietiging gericht op de (gevluchte) Hutu's in de DRC is in dat opzicht vergelijkbaar, en gaat –als het gaat om impact op de groep als geheel– zelfs verder dan de situatie van Srebrenica.

Misdrijven tegen de menselijkheid

Misdrijven tegen de menselijkheid zijn strafbaar gesteld in art. 4 WIM. Vóór inwerkingtreding van de WIM was dit misdrijf niet strafbaar naar Nederlands recht.

Aard en omvang van de moordpartijen in de DRC die gericht waren op de (Hutu)burgerbevolking aldaar maken dat sprake is geweest van een wijdverbreide en systematische aanval op de burgerbevolking. Het lijkt geen twijfel dat als onderdeel van die aanval er bij de incidenten rond Port Onatra Rwandese strijdkrachten opzettelijk mensen hebben gedood en gemarteld (al dan niet de dood ten gevolg hebbend), en men zich voorts schuldig heeft gemaakt aan uitroeiing als misdrijf tegen de menselijkheid.

Oorlogsmisdrijven

Deze misdrijven zijn strafbaar gesteld in artt. 5, 6, en 7 WIM. Voordien waren oorlogsmisdrijven strafbaar gesteld in art. 8 Wet Oorlogsstrafrecht.

Ten tijde van de incidenten bij Port Onatra was er op Congolees grondgebied een gewapend conflict, waarbij de Rwandese strijdkrachten betrokken waren. Hoewel het conflict alleen al om die reden gekwalificeerd kan worden als internationaal, is die kwalificatie niet van grote juridische waarde; immers, ook in een intern gewapend conflict levert het doden van de burgerbevolking een oorlogsmisdrijf op.

⁴⁹ ICTY, Krstic appeals judgement, par. 8.

Er is een grote hoeveelheid bewijs dat Rwandese militairen, in het kader van een gewapend conflict, in de DRC op grote schaal leden van de (Hutu)burgerbevolking hebben gedood. Dit zijn evidente oorlogsmisdrijven.

Foltering

Als zelfstandig misdrijf vindt foltering strafbaarstelling in art. 8 WIM. Vóór inwerkingtreding van de WIM was dit feit strafbaar op grond van art. 1 Uitvoeringswet Folterverdrag. Het misdrijf foltering kent geen contextuele vereisten van grootschaligheid of gewapend conflict. Het gaat om (ernstige vormen van) mishandeling, gepleegd door een ambtenaar of een anderszins ten dienste van de overheid werkzame persoon in de uitoefening van zijn functie, tegen iemand die van zijn vrijheid is beroofd, met het oogmerk om inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen, hem of een ander vrees aan te jagen of te dwingen iets te doen of te dulden, of uit minachting voor diens aanspraken op menselijke gelijkwaardigheid.

De eisen die aan deze delictsbestanddelen worden gesteld zijn uitgebreid besproken in de zaak 'Maton'.⁵⁰

In diezelfde zaak is door de Nederlandse rechter vastgesteld dat het uitmoorden van burgers door overheidsfunctionarissen in het kader van de genocide in Rwanda in 1994 gekwalificeerd kan worden als foltering.⁵¹

De moordpartijen gericht op Hutu's in Rwanda zijn gepleegd door Rwandese strijdkrachten –dus door overheidsfunctionarissen in de uitoefening van hun functie- en zijn zonder enige twijfel gepaard gegaan met hevige pijn en lijden. De gedode personen bevonden zich evident in de macht van de Rwandese strijdkrachten en waren aldus van hun vrijheid beroofd. Vanwege het feit dat Hutu's in vluchtelingenkampen werden uitgemoord vanwege hun etniciteit, is de in dat kader toegebrachte hevig lijden en pijn gegrond in de minachting van de aanspraken van de Hutu's op menselijke waardigheid.

Hiermee is voldaan aan alle delictsbestanddelen van foltering.

Individuele aansprakelijkheid

Voor wat betreft de gedwongen verdwijningen gaan wij er van uit dat na 1994 het regime van Kagame betrokken is geweest bij grootschalige mensenrechtenschendingen in Rwanda, inclusief gedwongen verdwijningen. Als basis voor deze aanname verwijzen wij naar diverse mensenrechtenrapportages, alsmede de studie van Reyntjens over post-genocide Rwanda.

Gelet op de centrale en overheersende rol van Kagame bij deze mensenrechtenschendingen, in het bijzonder zijn campagnes gerichte op politieke tegenstanders, mag er van worden uitgegaan dat Kagame informatie heeft die direct dan wel indirect kan leiden tot opheldering over wat er met de vader en broer

⁵⁰ RB Den Haag, 23 maart 2009, hoofdstuk 16.

⁵¹ Id., hoofdstuk 16, para. 61.

van aangever is gebeurd. Ditzelfde geldt voor andere hooggeplaatste politici, in het bijzonder politici en hoge officials die werkzaam zijn op het terrein van de nationale veiligheid, of daar anderszins bij betrokken zijn. Voor wat betreft al deze individuen is er sprake van het medeplegen van het misdrijf gedwongen verdwijning, zowel als zelfstandig misdrijf als misdrijf tegen de menselijkheid.

Het verdient opmerking dat gedwongen verdwijning een zeer ernstig misdrijf is. Juist vanwege het algehele gebrek aan informatie over wat met bepaalde personen, veelal (vermeende) politiek tegenstanders, is gebeurd is het onderzoek naar dergelijke misdrijven geen eenvoudige opgave. Immers, het is vaak onbekend welke lagere overheidsfunctionaris een concreet slachtoffer van gedwongen verdwijning van zijn of haar vrijheid heeft beroofd, en het is nog moeilijker –zo niet onmogelijk- om precies vast te stellen wat er vervolgens met het slachtoffer is gebeurd. In het licht van deze ‘wall of silence’ is er alle aanleiding uit te gaan van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van leden van het regime. Dit op basis van individuele aangiftes, gecombineerd met overtuigende bronnen inzake grootschalige en stelselmatige mensenrechtenschendingen gepleegd door datzelfde regime.

Ten aanzien van de misdrijven gepleegd in de DRC is het evident dat deze feitelijk zijn uitgevoerd door (onderdelen van) de Rwandese strijdkrachten. Deze militairen zijn direct aansprakelijk als medeplegers van eerder vermelde feiten. Uit beschikbare open bronnen blijkt evenwel dat Kagame de opdracht tot de operaties van de Rwandese strijdkrachten heeft gegeven. Dat maakt hem –en andere Rwandese politici en militairen die hoog in de ‘chain of command’ betrokken zijn geweest bij de voorbereiding van de operaties in de DRC- tot medeplegers van deze misdrijven. Immers, er lijkt sprake van een overkoepelend plan om de Hutu’s in de DRC geheel of gedeeltelijk uit te moorden, en daarmee is een doelbewuste en nauwe samenwerking gegeven.

Voor zover er onvoldoende basis mocht zijn voor medeplegen door Rwandese militairen en politici, die hoger in de ‘chain of command’ staan, inclusief Kagame, kan er sprake zijn van ‘command responsibility’. Voor misdrijven die strafbaar zijn in de WIM regelt art. 9 WIM strafrechtelijke aansprakelijkheid van de meerdere die toelaat dat door zijn of haar ondergeschikten internationale misdrijven worden gepleegd. Voorafgaand aan de WIM is ‘command responsibility’ voor oorlogsmisdrijven strafbaar gesteld in art. 9 Wet Oorlogsstrafrecht.

Zeker gelet op de brede aandacht voor de door Rwandese strijdkrachten gepleegde moordpartijen op de Hutu’s in de DRC is er geen twijfel dat hooggeplaatste Rwandese militaire en politieke leiders, in het bijzonder Kagame, volledig op de hoogte zijn geweest van door hun ondergeschikten gepleegde misdrijven. Gelet op het effectieve bestuur in Rwanda en ook de hiërarchische en goed functionerende ‘chain of command’ binnen dat (militaire) bestuur is er evenmin twijfel dat de (militaire) ondergeschikten onder ‘effective control’ stonden van Kagame en andere militaire –en wellicht ook civiele- hooggeplaatste personen. Tot slot, het Rwandese regime, in het bijzonder Kagame,

heeft niets ondernomen om de gepleegde misdrijven te voorkomen danwel te bestraffen.

Aangever geeft het openbaar ministerie voorts in overweging, afhankelijk van de rechtsontwikkeling op dit punt, Kagame en anderen aansprakelijk te stellen voor lidmaatschap van een criminele organisatie, te weten de Rwandese strijdkrachten, op de voet van art. 140 Sr. Immers, die strijdkrachten hebben – mede- het oogmerk gehad het plegen van een veelvoud aan internationale misdrijven.

Rechtsmacht

Deze aangifte werpt een aantal rechtsmachtvragen op. Bovendien moet aandacht worden besteed aan de vraag of bepaalde verdachten aanspraak zouden kunnen maken op immuniteiten die aan het uitoefenen van rechtsmacht in de weg staan.

Rechtsmacht ratione materiae en ratione temporis

De in deze aangifte vermelde misdrijven zijn allen strafbaar gesteld in de WIM. De WIM is echter pas per 1 oktober 2003 in werking getreden, terwijl de vermelde strafbare feiten in de tweede helft van de jaren negentig zijn gepleegd. Dit is echter slechts een beperkt beletsel voor het uitoefenen van rechtsmacht.

Voor wat betreft het misdrijf gedwongen verdwijning geldt dat dit een voortdurend delict is, zowel als misdrijf tegen de menselijkheid als in de zelfstandige variant. Omdat het feit ook na 1 oktober 2003 voort duurt kan rechtsmacht worden gegrond in de WIM.

Ten aanzien van de beschuldiging van genocide is van belang dat na een wetswijziging de WIM voorziet in het uitoefenen van rechtsmacht over genocide met terugwerkende kracht, voor feiten gepleegd na 1970. De WIM, en de daarbij horende regeling inzake universele rechtsmacht, is dus van toepassing op genocide gepleegd in de jaren negentig.

Misdrijven tegen de menselijkheid gepleegd voor 1 oktober 2003 vallen, helaas, buiten de rechtsmacht van Nederland.

Er is rechtsmacht over oorlogsmisdrijven gepleegd in de jaren negentig op grond van de Wet Oorlogsstrafrecht.

De rechtsmacht van foltering gepleegd in de jaren negentig is gegrond in de Uitvoeringswet Folterverdrag.

Universele rechtsmacht: aanwezigheid van verdachten op Nederlands grondgebied

Op grond van art. 2 lid 1 sub a is de WIM van toepassing op buiten Nederland gepleegde feiten, indien de verdachte zich in Nederland bevindt. Hiermee wordt de zogenaamde conditionele universele rechtsmacht gecodificeerd.

Aanleiding hiervoor was de zaak Congo t. België bij het Internationaal Gerechtshof (IGH), waarbij een van de geschilpunten was of naar internationaal recht universele rechtsmacht mag worden uitgeoefend bij afwezigheid van de verdachte. Het IGH heeft op dit punt geen beslissing genomen, en het is ook naar thans geldend internationaal recht niet zeker of de aanwezigheid van de verdachte als volkenrechtelijke voorwaarde geldt voor de uitoefening van universele rechtsmacht.

Aangever stelt zich primair op het standpunt dat de beperking van universele rechtsmacht tot situaties waarbij de verdachte aanwezig is op Nederlands grondgebied alleen de WIM betreft. De Wet Oorlogsstrafrecht en de Uitvoeringswet Folterverdrag kennen deze beperking op universele rechtsmacht niet.⁵² Uitoefening van rechtsmacht buiten de aanwezigheid van verdachten is op basis van die laatste twee wetten dus nog mogelijk.

Aangever beseft dat, los van de discussie over rechtsmacht, de (te verwachten) aanwezigheid van enige verdachte als noodzakelijk beschouwd kan worden voor het doen van effectief strafrechtelijk onderzoek.

Aangever weet zelf niet welke Rwandezen zich thans op Nederlands grondgebied bevinden die als gevolg van deze aangifte enig strafbaar verwijt gemaakt zou kunnen worden (dus: leidinggevende en uitvoerders met betrekking tot de gedwongen verdwijningen en de misdrijven tegen Hutu's in Congo). Het ligt op de weg van het openbaar ministerie om, gesteund door deze aangifte, verder onderzoek te doen naar mogelijke aanwezigheid. Wij geven daarbij ter overweging dat IND-dossiers een nuttig aanknopingspunt kunnen vormen.

Het kan met zekerheid gezegd worden dat de voornaamste verdachte, Kagame, zich niet in Nederland bevindt. Bovendien geniet Kagame de immuniteit van een zittend staatshoofd, zoals voorzien in art. 16 sub a WIM.

De aangifte richt zich dus niet op enige met naam vermelde verdachte van wie aangever weet dat hij zich thans in Nederland bevindt. De aangifte strekt er vooral toe dat a.) het openbaar ministerie zelf nagaat of zich nu enige verdachte van de in aangifte vermelde feiten in Nederland bevindt, en dat b.) bij naam genoemde verdachten, in het bijzonder Kagame, indien zij in de toekomst naar Nederland zouden afreizen, op basis van de aangifte die dan al in het bezit is van het openbaar ministerie kunnen worden aangehouden en vervolgd.

Immunititeiten

Er is al kort gewezen op de immuniteit van Kagame, zittend staatshoofd van Rwanda. Art. 16 sub a WIM sluit zijn vervolging uit voor WIM-feiten.

⁵² Vgl. art 5 Uitvoeringswet Folterverdrag: de Nederlandse strafwet is toepasselijk op ieder die zich buiten Nederland aan een van de in de artikelen 1 en 2 van deze wet omschreven misdrijven schuldig maakt.

Er is echter geen volkenrechtelijk beletsel meer voor zijn vervolging als hij geen staatshoofd meer is en als Rwanda, aan wie de staatsimmunititeit toekomt, expliciet instemt met vervolging van Kagame door Nederland. Aangever verzoekt u rekening te houden met deze toekomstige ontwikkelingen en daarop te anticiperen.

Opportuniteit en haalbaarheid

Aangever gaat uit van de bijzondere ernst van de gepleegde strafbare feiten en stelt dat onderzoek naar en vervolging van deze feiten altijd het belang van Nederland dient. Met andere woorden, er is eigenlijk geen ruimte om van vervolging af te zien in het algemeen belang, indien op enig moment een verdachte op Nederlands grondgebied aanwezig is.

Deze aangifte biedt vele aanknopingspunten om te zijner tijd te komen tot een haalbare zaak. Er zijn volop openbare bronnen beschikbaar over de zeer ernstige feiten die gepleegd zijn in Rwanda en de DRC tegen Hutu's. Daarnaast is aangever een belangrijke getuige en biedt hij zijn volledige medewerking aan. Aangever heeft ook de namen genoemd van andere getuigen van de moordpartijen op de Hutu's.

Aangever roept het openbaar ministerie op om op korte termijn over te gaan tot het horen van mogelijke getuigen die nu in Nederland aanwezig zijn, ook als er (nog) geen concrete verdachte op Nederlands grondgebied aanwezig mocht zijn. Het gaat om zeer ernstige feiten die al enige tijd geleden gepleegd zijn. Naarmate de jaren verstrijken zal het steeds moeilijker worden het benodigde bewijs te vergaren. Er is geen rechtsregel die zich verzet tegen het horen van getuigen die nu in Nederland aanwezig zijn.

Onderzoek en vervolging in Rwanda

Aangever beseft dat het meest aangewezen land voor onderzoek en vervolging van de in de aangifte vermelde strafbare feiten Rwanda lijkt. Dit betreft echter uitsluitend verdachten die zich thans, zoals Kagame, in Rwanda bevinden. In Nederland aanwezige verdachten zullen vanwege het ontbreken van een eerlijke rechtsgang echter niet aan Rwanda uitgeleverd kunnen worden.

Er is gelijktijdig dan ook aangifte gedaan bij de bevoegde Rwandese autoriteiten. De vraag is echter wat van Rwanda verwacht kan worden. Het is algemeen bekend dat Rwanda geen belangstelling toont voor het doen van onderzoek naar strafbare feiten gepleegd tegen Hutu's. Dit geldt te meer als de belangrijkste verdachte van deze strafbare feiten de zittende president van Rwanda is. De kans is dus aanzienlijk dat de ernstige feiten vermeld in deze aangifte onbestraft blijven.

Nederland kan daar op twee manieren verandering in brengen, net als andere leden van de internationale gemeenschap die waarde hechten aan de berechting van internationale misdrijven. Ten eerste kan Nederland druk uitoefenen

op Rwanda om de aldaar ingediende aangifte serieus in behandeling te nemen en bij het doen van onderzoek daarnaar rechtshulp aan te bieden (bijvoorbeeld het horen van in Nederland aanwezige getuigen). Ten tweede kan Nederland zelf strafrechtelijk onderzoek en vervolging instellen als blijkt dat andere landen daartoe niet overgaan. Dit zal in de praktijk afhangen van de omstandigheid of van deze strafbare feiten verdachte personen zich in Nederland bevinden.

Wat hoe dan ook voorkomen moet worden is dat Nederland zich verlaat op een niet beschikbare rechtsgang in een ander land en dat als rechtvaardiging aangrijpt voor eigen inactiviteit.

Tot slot verzoek ik u nogmaals, en ongetwijfeld ten overvloede, de informatie die kan leiden tot identificatie van getuigen niet aan derden te verstrekken zonder overleg met ons over te nemen veiligheidsmaatregelen. Dit geldt in het bijzonder voor de Rwandese autoriteiten; getuigen vrezen in Rwanda voor hun leven, als zij daar met deze aangifte in verband kunnen worden gebracht.

Met vriendelijke groet,

Göran Sluiter en Michiel Pestman

Bijlagen:

1. Massaslachting Port Onatra, Verslag van gesprek met Jean Claude in PI op 1 november 2013
2. Schets plattegrond Port Onatra door Jean Claude Iyamuremye
3. Memorandum au UNHCR Geneve, Bureau de Protection, La Haye, 5 mai 2012
4. Een korte biografie over Jean Claude Iyamuremye
5. IND, Verslag van het gehoor, gehouden op 23 augustus 2011 te IND locatie Hoofddorp, naar aanleiding van het voornemen van 4 mei 2011 om de verblijfsvergunning voor bepaalde tijd en voor onbepaalde tijd in te trekken
6. Verdwijning broer & vader Jean Claude Iyamuremye, (onofficiële) vertaling verslag, geschreven in 2009, 25 november 2013
7. Brief van broer Jean Claude Iyamuremye aan verschillende overheidsinstanties in Rwanda, 29 januari 1997.